

Čovjek ne može »otпустiti grijehе«, ne može svojim oprostom učiniti drugoga drukčijim i boljim. To jedino može Bog. Samo Bog može promijeniti čovjekovo srce, osloboditi ga u pravomu smislu riječi (str. 140.-141.).

Sve u svemu, knjigu Rémiја Bragueа mogli bismo nazvati kratkim uvodom i uvidom u kršćanstvo. Na jednostavan, a opet dubok način predstavljene su temeljne istine kršćanstva i ono što ga razlikuje od ostalih religija i svjetonazora. Stoga je ona za preporučiti ne samo kršćanima, nego i nekršćanima koji žele bolje upoznati kršćanstvo.

Ivica Raguč

Eva Illouz,

Die Errettung der modernen Seele. Therapien, Gefühle und die Kultur der Selbsthilfe (orig. Saving the Modern Soul. Therapy, Emotions and the Culture of Self-Help)

– Suhrkamp, Frankfurt, 2009.,
412 str.

Izraelska sociologinja Eva Illouz već se duže vremena bavi proučavanjem problematike osjećaja u današnjemu modernom društvu. Najnovija studija donosi sažetak njezinih istraživanja koja su korisna ne samo za sociologiju, nego i za teologiju pa ćemo se ukratko osvrnuti na neke teze koje su od posebnoga značenja za teologiju.

U uvodnim promišljanjima Illouz objašnjava da ovom studijom želi poka-

zati zašto se terapijski pristup stvarnosti nametnuo modernomu čovjeku, odnosno zašto su najvažnije institucije modernoga društva prepoznale u terapijskomu diskursu ključan doprinos za prevladavanje određenih poteškoća. Illouz ne kani slijediti kritiku terapijskoga diskursa koja se može susresti u tzv. komunitarnih sociologa, a koji u njemu vide samo izričaj antiinstitucionalnoga i narcisoidnoga sebstva. (str. 22.) Dakako, on ne želi propustiti isticanje i određenih slabosti toga istog terapijskog diskursa, koje su, prema našem mišljenju, ipak preslabo istaknute u cijeloj knjizi. No, o tomu nešto kasnije. Budući da je sociologija poprilično zapostavljala značenje i važnost osjećaja, naša autorica želi pokazati koliko i kako je terapija stvorila novi emocionalni stil, koji je prisutan posvuda, od elektronskih medija do nepreglednih terapijskih knjiga. Naime, tvrdi Illouz, poznavanje terapijske kulture neophodno je za cjelovitije razumijevanje današnjega društva.

Nakon izvrsne analize »Freudove kulturalne inovacije«, u drugomu poglavlju knjige »Od homo oeconomicusa do homo communicansa«, izvrsno predstavlja današnje društvo kao emocionalno društvo, odnosno današnji kapitalizam kao »emocionalni kapitalizam«. Naime, moderni je čovjek otkrio da se moć krije u emocijama, u kontroli emocija, odnosno općenito u emocijama kao takvima. Dok je prije poduzetnik trebao pokazivati sve »macho« kvalitete muškarca, danas je puno poželjnije da on bude feminiziran, da pokazuje osjećaje, da ih zna kontrolirati, da bude

empatičan, da je otvoren za timski rad, itd. U nedavno objavljenoj knjizi »Osjećaji u doba kapitalizma« (Gefühle in Zeiten des Kapitalismus, Suhrkamp, Frankfurt, 2006., str. 50.-64.), Illouz je također upozorila da se »feminiziranjem« poduzetničkoga miljea događa i nešto sasvim suprotno. I same emocije, koliko god one mijenjale tzv. muški svijet poslovnoga svijeta, i same gube svoju vlastitost i bivaju podređene racionalizaciji, tj. androgenizaciji. Stoga se emocionalni život u modernomu društvu, koji je nekoć prije bio pridržan intimnim odnosima te je bio na određen način svojstvo žene, također podvrgava masivnomu procesu racionalizacije. Posljedica je toga da racionalizacija i instrumentalizacija zahvaća sve više i intimne odnose i da smo, prema našoj autorici, svjedoci sve veće »emocionalne androgenizacije« žena, ali i muškaraca.

Ne ulazeći u daljnji prikaz Illouzinih teza, razvidno je da je danas za uspješnost poslovanja, pa i intimnih odnosa, postala sve presudnija tzv. »emocionalna inteligencija«. Zato nas ne treba čuditi da današnje knjižare bivaju iz dana u dan sve pretrpanije mnogobrojnim terapijskim i psihološkim »pomozi samom sebi« priručnicima.

Illouz pozitivno vrjednuje takvu terapijsku kulturu i uređenje vlastitih emocija, jer je sasvim očito koliko nekontrolirane emocije na svim područjima života mogu nanijeti štete. No, naša autorica uopće ne problematizira činjenicu da se u »emocionalnom kapitalizmu« emocije kontroliraju gotovo isključivo samo zbog interesa. Primjerice, postoje osobe koje gotovo nikada ne će reagirati emo-

tivno, ako ih se s pravom žestoko kritizira u javnosti ili na sjednicama, pa čak ako ih se i pogrješno napada. Oni tada reagiraju »emocionalno inteligentno«, jer je pravilo »emocionalne inteligencije« da što hladnija reakcija, odnosno nereakcija, pokazuje sigurnost, neopterećenost pa čak i pravičnost određene osobe. Premda je ta kritizirana osoba potpuno u krivu, njezina će hladna reakcija među drugim sudionicima zapravo ostaviti dojam da nije kriva, jer se emotivno nije »uspjenila«. Štoviše, onaj koji ju je emotivno kritizirao, ispast će pred drugima egoističan i pretjerano opterećen sobom. Dakle, s gledišta »emocionalne inteligencije« sve je savršeno prema pravilu: ako te netko s pravom kritizira, budi hladan kao »špricer«; ako ti kritiziraš drugoga, također budi emotivno potpuno indiferentan. No, s gledišta dostojanstva i časti osobe sve je pogrješno: takve osobe ne znaju priznati vlastite pogrješke, poraze, zamoliti za oprostjenje; ni za što se ne žele zauzeti emotivno da ne bi bile izložene, tako da slijede samo svoje interese, svoju sigurnost. Tu i sličnu problematiku Illouz nažalost uopće ne tematizira, što je možda razumljivo jer ona problemu prilazi s motrišta sociologije.

Terapijsko je društvo za izraelsku sociologinju također i psihologizirano društvo, jer glavnu riječ imaju psiholozi. O svim teškim društvenim temama i problemima, kako je to očito i u hrvatskim medijima, uvijek se prvo pita psihologe. Psiholozi trebaju terapijski zaliječiti rane i pomoći osobama da budu emocionalno zrele osobe. Illouz pokazuje kako je to slučaj s brakom. Uspjeh i ne-

uspjeh bračnoga života ne mjeri se više moralom, krjeposnim ili nekrjeposnim životom, nego sposobnošću kontrole ili izražavanja vlastitih emocija. (199.-208.) Nepregledno mnoštvo terapeuta, psihologa – u SAD-u ih je više nego knjižničara, vatrogasaca i poštara (str. 274s) – puno je privlačnije današnjemu čovjeku, jer oni ne pristupaju problemu s gledišta moralnosti, zahtjevnosti. Premda Illouz ne izvlači taj zaključak, na temelju njezine analize mogli bismo reći da psihologizacija demoralizira cjelokupno društvo. Tako autorica piše da mnogo toga što je prije vrijedilo kao moralni problem, sada je u terapeutskomu i psihologiziranomu društvu postalo jednostavno bolest. (str. 288.) Na tomu tragu pripovijedanje pred psiholozima »stavlja u središte negativne emocije kao što su stid, krivnja, strah i nedostatnost, bez ikakvoga moralnoga prijekora ili okrivljavanja« (str. 304.). Izvršno poglavlje pod naslovom »Trijumf patnje« ukazuje na svu problematiku isključivo psihologijskoga pristupa mnogim stvarnostima života pa tako i patnji: »Pripovijedanje čini odgovornim određenu osobu za njezinu duševnu dobrobit, ali to čini tako da odstranjuje bilo kakav pojam moralne krivnje.« (str. 309.)

Illouz nam tako svojom analizom omogućuje da dobijemo izvrstan uvid u današnju terapeutsku i psihologiziranu kulturu emocija. Premda ne propušta istaknuti i određene slabosti takve kulture, Illouz ipak njeguje vrlo pozitivan stav prema njoj te tako, prema našem mišljenju, nedovoljno upozorava na mnogobrojne opasnosti iste kultu-

re. Stoga bi teologija trebala dalje promišljati tamo gdje je Illouz stala. To je promišljanje bitno za teologiju, ukoliko je i njoj stalo do »spašavanja moderne duše«, kako glasi naslov knjige naše autorice. Teologija bi trebala prikazivati kršćansku poruku kao onu koja doduše nije protiv terapije i psihologije, ali koja se i ne može svesti ni na jednu ni na drugu. Posebno bi trebala, služeći se istraživanjima Eve Illouz i nekim drugim studijama, upozoravati na sljedeće opasnosti terapeutske i psihologizirane kulture: a) kontrola ili racionalizacija emocija isključivo zbog interesa, a ne zbog ljubavi; u već spomenutoj knjizi »Osjećaji u doba kapitalizma« (str. 116.-142.) možemo uvidjeti kako primjerice mnogobrojni internetski portali (npr. »iskrica«, »partnerzona« u Hrvatskoj) racionaliziraju, instrumentaliziraju, fetišiziraju mogućega životnog partnera te ga reduciraju na robu; b) demoralizacija cjelokupnoga društva: pripovijedanje svojih osjećaja bez ikakve moralne odgovornosti i želje za promjenom; c) kultura samo-pomoći u kojoj nema mjesta za milost (usp. str. 267.) d) viktimizacija kao »demonско prepričavanje« (str. 296.-300.) vlastite patnje za koju sam potpuno neodgovoran, a čiji se uzročnik nalazi izvan mene, u nekom zlom demonu izvan mene (društvo, odgoj, druge osobe itd.).

Jednom riječju, knjiga Eve Illouz predstavlja veliki doprinos za bolje razumijevanje današnjega društva i svakako bi se njome trebala pozabaviti sociologija, a napose teologija, odnosno pastoralna teologija, katehetika i moralna teologija.

Ivica Raguž